

Den belysande

Fritänkaren

Nr. 319 September 2023

Trettioförsta årgångens nummer 10

Innehåll :

I Edens lustgård – skämtsam bibelparafras (<i>Johannes Andersson</i>)	2
Konvalescensen	10
Charlatanen (<i>ur Ahasverus annaler</i>)	11
Eftersläckaren (<i>ur Ahasverus annaler</i>)	14
Filmer	16
Några milstenar	20

Fritänkaren, som utkommit med 318 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på

Wordpress: <https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Donationer mottages med tacksamhet.

Bankkonto: 6682-338 254 102 (Handelsbanken, "Fritänkaren", C. Lanciai)

Glöm inte att ange avsändare!!!

Redaktionsslut för detta nummer : 23.8.2023

Det nästsenaste numret av Fritänkaren finns alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Endast den digitala upplagan kan ha färgillustrationer.

I Edens lustgård

- eller var det något mer ormen sade?

Stolt håller han upp en bit av den efterlängtrade pergamentrullen.

"Heureka! Nu har vi äntligen funnit pusselbiten vi suktat efter i över 5000 år!"

Professorn dammar av den brunfärgade biten papyruspapper, med uråldriga bokstäver från det Hebreiska alfabetet. Solen gassar på utgrävningsplatsen, var de befinner sig flera meter ner i jorden.

"Vi sa ju att det skulle vara mödan värt" säger en av arbetarna, med en solhatt djupt nerdragen över huvudet. "Och pengarna."

"Jag har ju misstänkt i hela mitt liv att vi aldrig fick höra ormens hela version" fortsätter professorn. "Av vad som egentligen hände där i Edens lustgård, vad som sades. Nu har vi svart på vitt att detta fanns nedtecknat i de skrifter som utgjorde bibeln från första början."

Ytterligare flera av arbetarna, som står i cirkel kring professorn, med var sin hacka i hand, nickar instämmande.

"Ormen är inte en så otrevlig kuf som vi trodde när allt kommer omkring" säger professorn, samtidigt som han tar av sig hatten och ler. "Man kan förstå varför han har censurerats".

Efter en tid publiceras sammanställningen av fyndet i en respekterad arkeologisk tidskrift. Artikeln utlöser ett ramaskri inom den kristna världen. Påven gör uttalanden om att det rör sig om kätteri. De flesta frikyrkliga rörelser tror att det är en attack från djävulen. Ärkebiskopen i Svenska kyrkan tycker dock att texten verkar intressant och säger i TV att han ska värdera om den kan lyftas in i kommande upplagor av bibeln.

Den omtalade texten var som följer:

Herren Gud tog människan och satte henne i Edens lustgård att bruka och vårda den. Herren Gud gav detta bud: "Du får äta av alla träd i trädgården utom av trädet som ger kunskap om gott och ont. Den dag du äter av det trädet skall du dö."

Ormen var listigast av alla vilda djur som Herren Gud hade gjort. Den frågade kvinnan: "Har Gud verkligen sagt att ni inte får äta av något träd i trädgården?"

Kvinnan svarade "Vi får äta frukt från träden, men om frukten från trädet mitt i trädgården har Gud sagt: "Ät den inte och rör den inte! Gör ni det kommer ni att dö."

Ormen sade "Ni kommer visst inte att dö. Men Gud vet att den dag ni äter av frukten öppnas era ögon, och ni blir som Gudar med kunskap om gott och ont."

Ormen ringlade närmare kvinnan, dess klivna tunga skymtade och den viskade "Jag får egentligen inte säga detta. Men, jag är faktiskt anställd av Gud. Han har gett mig specifika instruktioner för vad jag ska säga till dig och nu har jag gjort det."

"Men varför?" frågade kvinnan förvånad och betraktade frukten, dess gyllene färg och aptitlighet. Hur den hängde långt ut på en gren och nästan bad om att bli plockad och uppäten.

"Jo, det är så" svarade ormen "att Gud inte vill se er leva i okunnighet i all evighet. Han vill att ni själva ska få erfara betydelsen av gott och ont. För annars kan ni aldrig åtnjuta glädjen,

när ni återvänder från er resa på jorden. Ni skulle inte kunna förstå den. Utan att uppleva något av det onda, kan man inte förstå vad godhet är fullt ut.”

”Jaha” svarade kvinnan och slog ner blicken. ”Ja, jag vet verkligen inte vad ont betyder. Jag vet inte ens vad som är gott. Det enda jag vet är att jag trivs med tillvaron och mår bra.”

”Du ser” svarade ormen och väste. Kvinnan tyckte att den log, så långt en orm nu kan le, samtidigt som den glirade med ögonen.

”Du är okunnig” fortsatte ormen. ”Du vet ingenting om något egentligen. Skulle du stanna här för alltid, skulle du fortsätta att vara som fåren där borta. Du skulle inte utvecklas. Och inte heller din man.”

Kvinnan såg på de vita, ulliga, fyrbenta djuren som betade en bit längre bort. Hon kliade sig i huvudet och hennes ögon for runt.

”Tycker du att jag ska bjuda min man på frukten också?” frågade hon och såg sig om ifall han hade kommit ännu.

”Ja, för sjutton gubbar!” utbrast ormen. ”Först tar du en tugga själv. Sen kopplar du på all feminin charm och bjuder honom. Fäll en tår och få honom att tycka synd om dig, ifall han tvekar.”

”Du ska veta också, att den förbjudna frukten är ett test” fortsatte ormen och väste extra mycket. Den klivna tungan åkte ut och in ur munnen och den vred på huvudet från ena till andra sidan. Den tycktes orolig att någon skulle ta den på bar gärning.

”Testet är ifall ni vågar följa ert hjärta och om ni har en egen vilja” väste ormen lågmält, samtidigt som den såg sig om mer än någonsin.

Kvinnan kliade sig i huvudet igen. Hon tog bort hår som fallit ner över ansiktet och såg sig om igen, för att se om mannen hade dykt upp. Eller Gud själv, Gud förbjude. Hon smekte frukten med ena handens fingrar. Hon var en hårsman från att rycka den till sig, men tvekade.

”Blir inte Gud arg då?” frågade kvinnan ormen, samtidigt som hon skruvade på sig. ”Han har ju sagt att vi kommer dö om vi äter av den. Är inte risken stor att jag faller ner död som Snövit gör i framtiden? Och vem ska rädda mig, om min prins också har tagit en tugga? Kanske vi dör i varandras armar som Romeo och Julia också kommer att göra?”

Ormen ringlade sig längre fram på grenen och puttade till frukten lite, som för att inbjuda kvinnan att äta av den.

”Det är bara prat” svarade ormen. ”Ni kommer visst inte att dö. Däremot är det Guds plan att kasta ut er ur den här zoologiska trädgården. För ert eget bästa. Här inne skulle ni inte lära er mycket nyttigt. Det skulle innebära en fasligt tråkig tillvaro för er om jag ska vara ärlig, i längden.”

Kvinnan kliade sig i håret och såg sig omkring igen.

”Sanningen är att Gud flinade när han gav mig detta uppdrag” fortsatte ormen. ”Han är väl medveten om vad som kommer hända och att allt vilar i hans händer.”

Ormen glirade med ögonen igen och tillade ”Ni kommer att få jobba också, i ert anletes svett. Ni kommer inte att få fortsätta leva på bidrag, som här. Det kommer att vara nyttigt för er utveckling och karaktär. Det kommer att kännas sååå mycket bättre att äta mat ni faktiskt har kämpat för.”

Ormen såg sig om ännu en gång och viskade mera lågmält "Det är dags nu. Du måste passa på innan Gud kommer. Det är viktigt att han inte får veta att jag har hjälpt er på traven så här mycket. Gå inte miste om denna fantastiska möjlighet till kunskap och upplysning."

Energi och kraft pulserade genom kvinnan. Hon hade aldrig känt sig så säker på något i sitt liv. Hon skulle inte bara ta en stor tugga av frukten, hon skulle bjuda sin man av den också. Det prasslade då plötsligt i buskar längre bort.

"Aha!" tänkte kvinnan. "Äntligen kommer min man."

Men det var inte mannen som kom. Istället kom ur buskarna ett fyrfotadjur travande, som var grått till färgen. Väl nära, såg kvinnan att det var en åsna. Den lunkade fram till henne. Hon sträckte fram sin hand för att klappa den över manen, då den utbrast:

"Det behövs inte kvinna. Bileam har redan klappat mig hela förmiddagen."

Kvinnan spärrade upp ögonen och tog ett steg tillbaka.

"Jag vet vad du är på väg att göra" fortsatte åsnan. "Du vill äta av den förbjudna frukten. Gör det inte!"

"Men ormen har så gott som övertalat mig" svarade kvinnan och knep ihop ögonbrynen. "Jag vill inte leva i denna zoologiska trädgård i all evighet. Jag vill lära mig saker, göra nya erfarenheter, om än vissa är svåra och få veta vad gott och ont är."

Ormen väste och var snabb att inflika "Du har förstått väl kvinna. Ät nu! Ät!"

Åsnan sparkade då med hovarna och bräckte upp gräs så att det flög åt alla håll.

"Tyst med dig orm! Kom inte här och luras! Här i den zoologiska trädgården, har kvinnan och hennes man allt de behöver. Har du inte hört att okunnighet är lycka?"

"Jo" svarade ormen. "Och det är därför vissa förblir åsnor hela livet. De ställer aldrig granskande frågor. De vill att allt ska vara bekvämt och säkert. De ger sig aldrig ut på äventyr och följer minsta motståndets lag."

Åsnan viftade otåligt på svansen och vände sig mot kvinnan:

"Stanna här med oss. Du och din man kan få hedersutmärkelser som årets åsnor ifall ni stannar. Ni kan få möta min herre Bileam, han kan klappa er på håret och ge er rikligt med halm."

"Nej, nu får det vara nog" sa kvinnan bestämt. "Jag vill inte vara någon åsna! Och inte något får heller!"

Sagt och gjort, kvinnan roffade åt sig frukten. Lite längre bort i buskarna, såg hon äntligen mannen komma gående.

"Möt mina nya kompisar" utbrast kvinnan, när mannen hade kommit inom hörhåll. "En ringlar sig runt grenen här. Han har berättat allt för mig om den förbjudna frukten. Åsnan bredvid mig har också sagt saker."

Mannen tittade med stora ögon på kvinnan. Han tittade på ormen, sen på åsnan och på kvinnan igen. Sen började han skratta. Först lite grann. Sedan gapskrattade han, så att det ekade i hela Edens lustgård.

"Du har blivit tokig kvinna!" svarade han till slut och slog ut med armarna. "Pratande ormar och åsnor. Låt dem prata då."

Kvinnan vände sig till ormen och vädjade:

"Säg någonting då. Berätta det du berättade för mig."

Det enda som hände var att ormens tunga fälldes ut och in i munnen. Den var knäpptyst.

Mannen skakade på huvudet.

”Jag tror det är bättre att du tiger i fortsättningen kvinna. Åtminstone i församlingen. Du säger så konstiga saker.”

Kvinnan lutade sig in mot ormen ännu mera. När mannen inte kunde höra, viskade den mer lågmält än någonsin tidigare:

”Ni kommer att bli medvetna om att ni är nakna dessutom. Och i och med det kommer ni att få upp ögonen för något som kallas sex. Det kommer att vara en glädje i ett annars hårt liv. Och i dig kommer det att växa fram nya människor, som kommer ut en dag, kvinna.”

”Vad är sex?” frågade kvinnan ormen.

Mannen kom närmare och frågade:

”Vem talar du med kvinna? Är det någon där?”

”Ormen” svarade kvinnan och såg åt ett annat håll.

Plötsligt rasslade det i buskarna igen. De hörde någon gnola på en melodi. Först hördes den avlägset, sen kom ljudet närmare.

Var nöjd med allt som livet ger
Och allting som du kring dig ser
Glöm bort bekymmer sorger och besvär

Var glad och nöjd för vet du vad
En björntjänst gör ju ingen glad
Var nöjd med livet som vi lever här

En stor, grå björn, med luden päls, kom närmare. Det var han som sjöng.

”Jag vet vad ni planerar” ordade björnen.

Både mannen och kvinnan såg med stora ögon på honom. Men mest mannen. Först hade han hört om en pratande orm och en talande åsna. Nu såg han en livs levande björn, som sjöng en sång med vacker melodi. Han kliade sig i huvudet.

”Baloo var namnet” fortsatte björnen och bugade med sin stora överkropp.

”Åsnan har rätt. Ni har det mycket bättre här. Lämna inte denna trygghet. Låt farsan lära er, hur ni kan njuta av tillvaron här på riktigt!”

Björnen Baloo log och fortsatte:

”Gör er inga bekymmer! Lita på att Gud fixar allt. Se på fåglarna, han matar dem. Se på liljorna, han klär dem. Ni behöver inte planera eller ta något ansvar.”

Baloo tog upp en lilja som växte i gräset, sträckte fram den under kvinnans näsa och hon luktade på den. Hon berusades av dess arom.

”Ni behöver inte ägna er åt hederligt arbete ...” fortsatte Baloo. ”... som man ägnar sig åt, utanför den zoologiska trädgården. Fortsätt att vara bidragsfuskare i all evighet.”

Björnen Baloo sträckte på ena tassens och tog ner en kokosnöt från ett närliggande träd. Han slog den i huvudet, så att den delades. Det hördes ett ”donk” när kokosnöten träffade Baloo's huvud. Både mannen och kvinnan undrade ett ögonblick, vilket det skvalpade runt mest mjölk i; i kokosnöten eller i björnens huvud.

Baloo fortsatte sjunga:

Vart än jag än strövar,
Vart än jag än går,
Står djungeln och snår
Kring mina spår

Jag älskar bin och deras bon för honung är ju min passion
Och vill du ha myror i munnen full
Så ta en titt under sten och mull

Mannen och kvinnan glömde bort både frukten och ormen. Här var ett djur som verkade riktigt cool.

Björnen satte sig ner på alla fyra och talade till mannen och kvinnan:

”Hoppa upp vet ja! Jag tar med er på en resa ni aldrig kommer glömma.”

Sagt och gjort, mannen och kvinnan satte sig på björnens rygg och de red i väg på honom. De stämde in i Baloo's sång och gjorde sig inga bekymmer.

Åren gick och björnen Baloo lärde dem allt de kunde önska. Han lärde dem hur man skulle leva för dagen och låta frukter och bär nära en. Liksom hur man utnyttjar bidragssystemet. Att vila vid en ek och bara chilla.

Ibland tänkte kvinnan på vad ormen hade sagt. Och undrade om livet utanför den zoologiska trädgården hade mer att ge. Mannen kom på kvinnan med en sorgsen blick ibland och undrade hur det var fatt. Oftast svarade kvinnan att allt var bra.

Men en dag, berättade kvinnan allt för mannen. Vad ormen hade sagt. Vad tillvaron de var i innebar och vad som väntade dem, ifall de vågade äta av den förbjudna frukten.

Mannen funderade allvarligt över vad kvinnan hade sagt, men tankarna fick inte fäste i honom. Allt som oftast tog han en banan, skalade den, åt och lät tankarna sjunka undan.

”Vi har det väl bra” brukade mannen säga till sig själv. ”Vad mer kan vi begära av livet?” Både mannen och kvinnan hade medaljer hängande kring halsen. De hade fått dem av Bileam, åsnans ägare.

”Ni är allt riktiga åsnor” hade han sagt.

När tjugo år hade passerat, hände något oväntat. Mannen och kvinnan var ute och strövade i trädgården, tillsammans med björnen Baloo.

Det var någon som satt och snyftade lät det som. Snyftandet och harklandet tycktes komma från en glänta längre bort. Mannen och kvinnan gick dit, medan Baloo stannade kvar.

”Gå inte dit” sa Baloo ängsligt. ”Det leder inte till något gott.”

När mannen och kvinnan förde de sista grenarna och löven åt sidan, fick de se Gud sitta på en stubbe. Han grät och grät.

Mannen och kvinnan hade aldrig sett Gud gråta innan.

”Hur är det fatt far?” undrade kvinnan.

Hon gick fram och strök handen över Guds rygg. Mannen gick fram, satte sig på huk framför Gud och såg bekymrat på honom.

"Jag hade ju hoppats ..." snörvlade Gud. "Jag hade ju hoppats hela tiden att ni skulle äta den där frukten."

Kvinnan och mannen såg på varandra med stora ögon och kilade sig båda i huvudet.

"Nu förstår jag ingenting" sa kvinnan. "Du sa ju hela tiden att vi INTE skulle äta av den där frukten. Att vi kunde äta vad som helst, bara inte den."

"Jo, men jag ville se om ni var modiga nog att följa ert hjärtas röst" svarade Gud. "Jag vill inte ha människor som lyder mig blint. Det har jag aldrig velat. Jag vill inte ha robotar."

Kvinnan fick syn på en liten väska, som hängde från Guds axel. Den var gjord i ett exotiskt mönster, med gråa och svarta ränder, liknande mosaik.

"Är det vem jag tror det är?" frågade kvinnan och pekade på väskan.

Gud tittade upp och rynkade på ögonbrynen.

"Ja, det är den där gamle ormen" svarade han. "Han kunde ju inte göra sitt jobb. Nu utför han ett mycket bättre jobb som väska."

Kvinnan började gråta. Mannen torkade hennes tårar med sitt finger och höll om henne hårt.

"Jag vill bara att ni äter frukten." fortsatte Gud.

"Men du har ju sagt att vi dör om vi äter av den" svarade kvinnan, med ihopdragna ögonbryn.

"Ni kommer inte att dö med en gång" sa Gud då. "Ni kommer leva i flera hundra år. Och fastän ni dör en dag, kommer min son se till att ni återuppstår och kommer tillbaka hit. Fast med nya vunna erfarenheter."

Gud öppnade väskan tillverkad i ormskinn. Ur den tog han upp en gyllene frukt.

"Är det vad jag tror det är?" frågade kvinnan.

"Japp" svarade Gud.

Gud sträckte fram frukten till mannen och kvinnan.

"Ta du ett bett först" sa mannen till Gud. "Så att vi ser att inget farligt händer."

Gud blev vit i ansiktet. Han såg inte ut att veta vad han skulle säga eller göra.

"Jag lovar, allt kommer bli bra" stammade Gud fram, med darrande röst.

"Vi ger oss inte" fortsatte mannen. "Ta en tugga först, så äter vi sen."

Både mannen och kvinnan spände ögonen i Gud. Han såg sig omkring, tog upp en näsduk och snöt sig.

Efter flera minuters tystnad sa Gud:

"Ok. Jag tar väl en tugga då. Inte ens Gabriel brukar vara så här envis."

Gud förde sakta frukten till munnen. Först tvekade han, svettdroppar rann nerför hans tinningar och i det stora, vita, yviga skägget. En liten Kerub dök upp ur tomma intet och rättade till Guds skägg med en kam av guld.

Så bet Gud av en bit. Han tuggade långsamt och väl. Och svalde till slut.

Gud såg upp mot mannen och kvinnan.

"Där ser ni. Det var inte farligt."

Ögonblicket efter att Gud hade sagt detta, föll han omkull. Dunsen då han träffade marken, var så kraftfull att den hördes ända till utkanterna av den zoologiska trädgården.

En siren hördes strax därefter, som var öronbedövande. Från höger och vänster, dök änglar upp i olika storlekar. Vitklädda, med stora vingar, som flaxade upp och ner. De hade en stor bår med sig, som de bredde ut på gräset.

"Jag visste inte att han var så här tung" muttrade en av änglarna, då de med stor möda hjälpte till att lyfta upp Gud på bären.

En annan av änglarna, med ett bälte av guld och långt, blont, välkammat hår, log mot mannen och kvinnan, samtidigt som den blinkade med ena ögat.

"Allt är lugnt" sa han. "Hans son fixar det här. Han är expert på att återuppliva folk."

Mannen och kvinnan log osäkert, något mera trygga.

Sagt och gjort, karavanen med änglar flög iväg med Gud upp mot molnen.

Mannen och kvinnan hörde inget, såg inget, fick inte veta något, på flera dagar. De satt hopkurade, tätt intill varandra, vid en ek. Bileams åsna kom förbi ibland och försökte trösta dem:

"Det ska nog bli bra till slut. Gud är ju ändå Gud."

Den tuggade på lite halm.

Baloo slog ut med armarna och sa "gör er inga bekymmer".

Efter tre dagar kom besked. En strålande ängel kom flygande fram till kvinnan och mannen.

"Jag har glada nyheter" ordade den. "Gud mår bra nu. Hans son väckte liv i honom till slut."

Ängeln sträckte ner ena handen i fickan och tog upp en mobil. Han räckte över den till kvinnan.

"Varsågod" sa ängeln. "Gud vill prata med er."

Kvinnan tryckte telefonen mot örat:

"Ja?"

"Jag mår bra nu" sa Gud i andra änden av telefonluren. "Min son har hjälpt mig. Och jag har lovat att återgälda honom tjänsten, ifall han får problem, när jag sänder honom till jorden senare, till en obskyr, ockuperad del av Mellanöstern. Folk där kommer att vara trångsynta och även farliga, eftersom de kommer att få för sig att de är speciella och utvalda, framför andra folk och stammar."

"Ok" svarade kvinnan och andades ut med hela bröstkorgen. "Vad glada vi blir."

"Ät nu frukten" insisterade Gud.

Frukten låg en bit bort i det fuktiga gräset. Den nästan lyste och såg verkligen inbjudande ut, tyckte både kvinnan och mannen. Märket från bittet som Gud hade gjort, syntes på ena sidan. Han hade ju trots allt ganska stora tänder.

"Men det gick ju dig illa" sa kvinnan och tittade på mannen, samtidigt som hon talade. Mannen skakade på huvudet.

"Jag dog inte" svarade Gud. "Det är så, att den förbjudna frukten ger kunskap och upplysning, till var och en som äter av den. Och jag fick en uppenbarelse då jag åt den. Jag såg hur min främsta och vackraste ängel, planerar ett uppror. Att han har börjat att ifrågasätta min maktposition. Och han har redan fått en tredjedel av min här på sin sida. Detta chockade mig och gjorde mig så deprimerad, att jag inte ville leva mer i några dagar."

Kvinnan och mannen såg förstående på Gud.

"Och vad fick dig att må bättre?" frågade mannen.

"Jo, min son förvandlade lite vatten till vin. Sen gav han mig några glas att dricka. Då kom jag till mina sinnen igen."

I bakgrunden hördes en röst. Det var en ängel som talade:

”Det var väl mer än några glas Gud? Tunnan är ju tom.”

”Ehrrm” svarade Gud. ”Gör ett alkotest på Lucifer. Det kan vara han som har varit i farten.”

”Så vad tänker du göra nu?” frågade kvinnan.

”Jag har redan skridit till verket” svarade Gud. ”Jag har gett Ärkeängel Mikael och hans styrkor i uppdrag att kväsa detta lilla uppror.”

”Ok” svarade kvinnan och såg intresserat på frukten.

”Vad säger du” sa kvinnan till mannen. ”Om jag tar en tugga först, tar du en efter mig?”

Mannen kliade sig i huvudet.

”Om det nu är nödvändigt, för att livet ska få mera innehåll, låt gå. Vad har vi att förlora egentligen?”

Sagt och gjort. Kvinnan gick fram till frukten. Hon tog sakta upp den. Betraktade dess lyster. Smekte den med ena fingret.

Hon förde frukten till näsan och insöp dess arom. Hon såg mannen i ögonen och log. Mannen nickade.

Så förde hon frukten sakta till munnen. Hon hejdade sig en centimeter från den. Tiden tycktes stå stilla i flera minuter. Men så till slut, tog hon ett bett.

En explosion av smaker fyllde hennes mun. En syrlig saft rann nerför hennes strupe och ett välbehag spred sig genom hela kroppen.

Plötsligt såg hon allt i ett klarare ljus. Hon visste vad hon och hennes man skulle göra. Hon förstod, intuitivt, att hon och han behövde gifta sig och bilda familj. Att det skulle skänka dem mycket glädje.

Mannen såg förväntansfullt på kvinnan.

”Vad känner du kvinna? Vad upplever du?”

”Jag vet vad vi måste göra nu” svarade kvinnan. ”Vi ska ge oss av härifrån och börja om på nytt. Och vi ska lära känna varandra på ett särskilt sätt, som vi inte har gjort innan. Vi ska tillverka små kopior av oss själva, som ska ge upphov till en hel ras av människor.”

Mannen betraktade kvinnan och såg nu hur vacker hon var. Hennes kastanjebruna hår, som föll likt ett vattenfall nerför axlarna. Hennes oskyldighet och smått naiva tilltro till andra. Hennes höfter och i hans tycke nu välsvarvade former.

Han kände för första gången, att han ville göra saker med henne, som han aldrig hade gjort innan. Men att det på något vis hängde på att han åt frukten, för att han skulle kunna.

”Ge mig frukten” sa mannen. Han tvekade inte en sekund och tog ett stort bett. Han slöt ögonen, tuggade långsamt och svalde. Ett stort leende utbredde sig på hans läppar.

Kvinnan och mannen gick i väg hand i hand sen. Emot nya marker. Emot nya områden och nya äventyr. Strapatser och svårigheter som väntade, skrämde dem inte. De visste att de var ett nödvändigt ont, för att förstå och uppskatta livet bättre. För att utvecklas. Och för att en dag kunna återvända till den zoologiska trädgården, visa som ugglor.

”Jag ska söka jobb på arbetsförmedlingen, så fort vi kommer härifrån” sa mannen till kvinnan. ”Vi ska inte leva på bidrag längre och göra rätt för oss.”

Bileams åsna såg efter dem, med tårar strömmande utmed kinderna och dess nos.

Björnen Baloo vinkade med en näsduk efter dem och sa "på återseende då. Kanske ni behöver en semester från djungeln trots allt. Men ni kommer se en skymt av mig en dag om året i framtiden, i en burk med figurer som rör på sig."

Två Keruber dök upp när mannen och kvinnan hade passerat gränsen för Edens lustgård. De hade var sitt svärd i hand, men log.

"Vi måste tyvärr spärra ingången tills vidare. Det är Guds order. Och konsekvensen av det val ni har gjort."

"Ingen fara" sa mannen och kvinnan samstämmigt. "We'll be back! Och när vi kommer, kommer vi att ha flera miljarder efterkomlingar i följe."

Slutet gott, allting gott.

Eller så var det bara början ...

Skriven av Johannes Andersson i januari och februari 2022

Konvalescensen

Vad hände egentligen? Det var en vanlig lördagseftermiddag, jag hade haft en vanlig lunch, och sent på eftermiddagen for jag i vanlig ordning till min verkstad för att arbeta. Medan jag satt där blev jag tröttare och tröttare och mådde sämre och sämre. Jag lyckades dock avsluta arbetet och cyklade hem men bara fortsatte att må sämre. Något var på gång. Det var ingenting mer jag kunde göra den dagen, så det var bara att gå och lägga sig. Vid 2-tiden på natten kom eruptionen. Det var ett förskräckligt illamående. Sedan höll jag på och fortsatte kräkas hela natten, vilket fortsatte även fast det inte kom någonting mera – torrkräkning i det oändliga.

Efter att ha försökt vila ut orkade jag i alla fall gå ut på morgonen och få mig en frukost men utan aptit, men jag fick behålla den. Någon lunch kunde jag inte få ner, så det var bara att vila resten av dagen. Jag hade feber men kunde inte mäta den då min febertermometer försvunnit i mitt senaste feberanfall.

Dagen därpå tog jag mig till Vårdcentralen – att cykla var omöjligt, då mitt balanssinne var rubbat. Jag trodde det var en vanlig magförgiftning, och Vårdcentralen gav mig Resorb och bad mig komma tillbaka om det inte hjälpte.

Det hjälpte inte utan gjorde bara saken värre och resulterade i en fasansfull hicka som aldrig tog slut. Jag lyckades vandra ner till Vårdcentralen, som äntligen tog min temperatur och konstaterade 39 graders feber och skickade mig till Sahlgrenska sjukhuset. Vad jag hade råkat ut för var en urinvägsinfektion, som lyckligtvis inte nått ända fram till njurarna utan kunde hejdas i tid.

På sjukhuset blev jag massivt behandlad med antibiotikainjektioner and Alvedon under tre dagar. Sedan blev jag utskriven när jag kunde gå och stå på egna ben igen, men jag var våldsamt försvagad, hickan lämnade mig ingen ro, aptiten var fortfarande borta, men jag levde. Jag hade gått ner 5 kilo, men jag kunde cykla och börja arbeta igen.

Den totala kostnaden för tre dygns omvårdnad med behandlingar blev 510 kronor. I beaktande av den ypperliga vårdens effektivitet, smidighet och utomordentligt goda mänskliga hantering var det mycket billigt.

Vad som tog mest stryk av krisen var den musikaliska aktiviteten. När jag kom tillbaka från sjukhuset trodde jag att jag aldrig mer skulle kunna komma tillbaka på tangenterna. Men behovet därav var större än den fysiska vanmakten, och efter några dagar kunde jag hjälpligt komma igenom några skalövningar. Sedan var det bara att fortsätta.

Konvalescensen tog en månad, hickan gick över när jag fullbordat den sista antibiotikakuren efter en vecka, men aptiten förblev frånvarande. Jag blev vegetarian och konsekvent som sådan, ända fram till idag, en månad efter hospitaliseringen, när det plötsligt smakade med kött igen. Därmed vågade jag anse mig fullkomligt återställd.

Den 15 juli hade jag allvarligt börjat planera för en äntlig återresa till Himalaya efter sex år, men sjukdomen satte punkt för det, och därtill drabbades hela Himachal Pradesh av våldsamma monsunsyndaflooder, så att huvudstaden Simla inte längre kunde fungera. Planeringen finns kvar men måste uppskjutas åtminstone till sena oktober.

Det märkliga med sjukdomsanfallet var att urinvägsinfektionen kombinerades med våldsamma kräkningar som satte hela magen ur spel för tre dagar. Jag har aldrig varit så sjuk tidigare, jag kunde inte ens besöka badrummet utan att riskera att bli liggande där, så det är bara att hoppas att det var en engångsföreteelse – eller var det ett preludium till oöverskådliga fasor väntande runt hörnet med ålderdomen? Plötsligt är man inte ung längre.

Charlatanen (ur Ahasverus annaler)

Han hade rykte om sig att ha tagit livet av Katherine Mansfield. Hon var en författarinna från Nya Zeeland som lämnat sitt hemland för gott och bodde mest i England i London, men vid bara 30 år hade hon diagnosticerats med lungtuberkulos och sökt finna diverse kurer mot detta men vägrat låta sig läggas in på ett sanatorium, då hon inte kunde tänka sig att inte arbeta. Till slut hörde hon talas om det ryktbara institutet vid Fontainebleau där den store gurun i ropet tog sig an alla möjliga lärjungar och patienter. Där dog hon 34 år gammal.

Jag var nyfiken på denne store man och beslöt att känna honom på pulsen och ta reda på vad som låg bakom alla elaka rykten om honom som Katherine Mansfields mördare och en våldsam charlatan som behandlade sina lärjungar illa.

Han hade ingenting emot att träffa mig, och visst var han en imponerande person. Han hade en stark personlighet, och jag kunde tänka mig att han utövade ett nästan magiskt eller åtminstone magnetiskt inflytande på alla sökare. Samtidigt var det något brutalt över honom som ingav både respekt och tveksamma aningar, då man faktiskt kunde misstänka en sådan person för vad som helst.

”Så ni kommer hit för att närmare undersöka vad som egentligen hände med Katherine Mansfield. Hon visste att hon redan var dödförklarad. Hon kom hit för att dö. Jag var medveten om det och vinnlade mig om att göra allt för henne under hennes sista dagar. Hon utsattes inte för samma behandling som mina reguljära lärjungar, utan jag lät henne mest bara vila. Jag försökte skämma bort henne. Att hon dog hos mig var inte mitt fel. Annars hade hon dött under betydligt sämre omständigheter.”

Jag trodde honom. I all hans dynamiska utstrålning av tvetydig karaktär fanns det även någon sorts aktningsvärd ärlighet, som jag beslöt att undersöka närmare.

”Det finns många som kallar er en charlatan. Hur skulle ni karaktärisera er själv?”

”Som en som försöker leva upp till sina naturliga förutsättningar. Jag vet att jag är ovanligt begåvad, och det är det min plikt att försöka leva upp till, ett kapital som jag äger att förvalta, en gåva som jag fått för att dela med mig. Därför försöker jag utbilda och utveckla mänskligheten.”

”Kan ni göra det bättre än någon annan?”

”Många kan göra det sämre. Det finns många charlataner, men jag kan inte betrakta mig som en av dem. Tvärtom. Jag genomskådar dem. Jag har alltför lätt att läsa människor och förstå allt vad de går för, och tyvärr måste jag konstatera på ett tidigt stadium att de flesta var hopplösa fall. Därför ville jag göra något åt saken. De flesta är sömngångare som inte ens är medvetna om att de sover. De behöver väckas. Jag väcker dem. Jag rycker upp dem ur världens förbannelser, denna urspårade värld som mer och mer tas över av kontrollmakter genom detta nya universella förförelsemedel som kallas massmedia, med vilket maktmissbrukare kan manipulera folk och massorna till vad som helst och inbilla dem de mest absurda saker som genom en sorts hjärntvätt, varmed de utan svårighet kan leda dem åt helvete, och vi har bara sett början på denna massmanipulation genererad för att styra lämmeltåg ner i undergången. Ibland kan mina metoder verka bryska och hårdhänta, men i många fall har jag lyckats med min avsikt att höja människors medvetenhet. Det är allt vad de behöver för att börja leva och upptäcka livet. Det är inget charlataneri. Det är utbildning.”

”Vad blir de då medvetna om? Sig själva? Som individer? Som andliga varelser?”

”De blir medvetna om livet. Det är allt vad de behöver bli medvetna om. Individualism är en illusion. Att tro sig vara en andlig varelse är det värsta självbedrägeriet. Vi är alla bara köttklumpar som lever för att äta och sova och försöka överleva och göra det bästa av saken av att nödgas leva i denna förtappade och förlorade värld, men som levande köttklump kan man göra något åt sitt eget fall, utveckla sig och hjälpa andra att utveckla sig, och det är vad jag gör.”

”Så ni förnekar all andlighet, Gud och Jesus och alla andra dimensioner av livet utom det materiella?”

”Jag förnekar inte människans rätt till att ha illusioner och leva för dem, det är en god sak om de i sina illusioner finner något att leva för, men jag föredrar att själv vara realist. Vi slipper inte den materiella världen och dess obönhörliga villkor. Om vi accepterar dem har vi bättre förutsättningar att klara oss. Jag lär människor att acceptera den hårda verklighetens ofrånkomliga villkor med alla dess fador, jag pryglar dem och gisslar dem till insikt, men det är för att hårda dem, utveckla dem och utbilda dem. Jag är som en manlig Maria Montessori, men min manlighet och alla mäns manlighet kräver hårdare nypor än en ensam kvinnas. Hon var bra för barn, men jag är bra för män och alla vuxna människor. Jag vet att mina metoder är kontroversiella, men jag menar att de är effektiva i längden. Jag uppfostrar inte soldater och kämpar, men jag får människor att stå på sina egna två ben utan att falla omkull. Det är bara sådana som inte gått i min skola som sprider negativa rykten om mig och kallar mig charlatan, men jag är inte en sådan bedragare som Cagliostro eller mytomanen greven av St. Germain, som ingen kunde ta på allvar men som desto mera idogt inbillade sig själv och försökte inbilla alla andra de mest befängda saker, som att han var 500 år gammal och annat nonsens. Om det är något jag aldrig kunnat med så är det nonsens. Jag har sysslat med allt utom nonsens.”

”Om han menade sig vara 500 år gammal kanske han applicerade reinkarnationsteorin, att man aldrig dör utan att återfödas.”

”Självvandringläran är lika gammal som historien, den har alltid funnits och varit levande, många har försökt utrota den utan att ha lyckats med annat än att vanära sig själva, det är en levande fantasi som är lika levande som tanken, den går inte att rubba, fastän aldrig någon någonsin kunnat bevisa den eller kommit med någon konkretisering av den. Den är som tanken en dröm som aldrig kan fångas. Jag har försökt väcka folk ur deras drömmar för att den vägen komma fram till verkligheten. Men drömmarna som sådana lämnar jag i fred.”

”Likväl har ni även komponerat ganska mycket musik, och är inte musik just manifesterade drömmar, om något?”

”Vad vet ni om musik?”

”Om något hos människan är andligt så är det väl hennes känsla för musik, men ni förnekar ju all andlighet. Ändå åstadkommer ni musik.”

”Och vem är då ni att ifrågasätta min praktiska undervisning?”

”Faktum är att ni i omvärldens ögon är praktiskt taget stämplad som mystiker. Ni blir inte av med er andliga beskaffenhet hur mycket ni än förnekar den.”

George Ivanovich Gurdjiev (Georgij Gurdzjiev, 1866/77–1949)

”Vi lever i en tid som praktiskt taget avskaffat all andlighet. Det stora världskriget var ingenting annat än den totala förintelsen av den världsordning som var grundad på andlig förankring. Utan det ankaret har vi ingenting annat att hålla oss till än den materiella verkligheten. Realismen är vår enda räddning ut ur världsordningens ursparning. Det helvete vi lever i erbjuder visserligen vissa lättnader i form av verklighetsflykt, själv är jag svag för Calvados och kulinariska specialiteter, det medger jag, jag har aldrig haft någonting emot sex, men jag kan aldrig falla för så kallade andliga fällor som religion och sekterism. Man kan ställa sig frågande inför mycket av vad jag praktiserar, men jag ägnar mig inte åt bondfångeri, jag lurar inte folk på pengar, jag är ingen svindlare eller egennyttig kapitalist, utan jag framlägger mina arbeten och forskningar och resultat utan hemligheter, utan dolda avsikter, mina avsikter är tvärtom fullständigt hederliga från början till slut, och jag vill bara förbättra mänskligheten. Är det något ont i det?”

Jag övertygades av hans hederlighet, bad om ursäkt för mina tvivelsmål och tog uppgifterna om hans charlataneri och mord på Katherine Mansfield tillbaka och lovade att inte störa honom mera. Han fortsatte med sitt institut och sin rörelse i tjugofem år till och in i sjuttioårsåldern. Han brydde sig inte om mytfloran och ryktesbildningen omkring honom utan bara fortsatte att arbeta och producera, så länge han orkade. Båda hans föräldrar var grekiska, även om han fick en armenisk bakgrund och sedan blev hemma i alla orientens länder och behärskade alla dess språk, så var han egentligen aldrig något annat än en klassisk universalgrek, medan han egentligen blev hemma i alla länder utom i Grekland.

Eftersläckaren – ur Ahasverus annaler

Han hade tur som kom undan. Det var ungefär det första jag sade till honom när jag träffade honom i New York. Han gav mig fullkomligt rätt. ”Det var jag och Einstein och några till som lämnade dödsfällan innan den slog igen, men alltför många blev kvar och fastnade i det svåraste dilemma som världen har sett och som ingen kunde förutse vad det egentligen handlade om, och när de gjorde det var det för sent. Jag tänker främst på alla de som fastnade i Theresienstadt, främst Viktor Ullmann och Pavel Haas, unika framstående musiker båda två, men inte ens musiken var helig för nazismen. De åkte båda ut bakvägen och gasades och försvann tillsammans med otaliga andra outhärdliga judiska musiker som inte gjorde något annat än förtjänade att leva.” Han tittade bort, torkade en tår och kunde inte dölja sin melankoli.

”Men ni som klarade er blev det desto viktigare att se till att ni fortsatte klara er.”

”Det var inte så lätt. Många som klarade sig och kom undan hamnade ur askan i elden, jag och Hugo Haas klarade oss genom Hollywood och dess obegränsade möjligheter, men till exempel Stefan Zweigs exil blev till en fortlöpande och ständigt förvärrad mardröm, tills han måste ge upp inför det outhärdliga prospektet av världens till synes oundvikliga undergång.”

”Var det musiken som räddade er?”

”Det kan man kanske säga, men den blev en sorts nödortförläggning. Jag var aldrig en framstående musiker. Visst var jag kunnig och skicklig och behärskade min konst, men jag kunde ju bara komma ut med den genom den sjabbiga bakgårdskulturen, slumteatrar, skådespelsmusik till snaskiga pjäser...”

”Men ni gjorde succé och hade ett gott mångårigt samarbete med Bertolt Brecht.”

”Visserligen, men jag hade svårt för den karlen från början. Det var någonting äckligt med honom. Han var sjaskig från början till slut. Han skrev en del intressanta dikter, några är rentav bedårande, men han var ingen Shakespeare. Han saknade sinne för dramatik och ville reducera alla människor till typer, som uteslöt all möjlighet till karaktärsroller. Hans mest dramatiska pjäs är väl ”Mutter Courage”, men den liksom flera av hans andra pjäser är egentligen bara plagiat på andras förebilder. Han var billig och låg och negativ, som om en medfödd bitterhet dominerade hela hans liv, och det är nästan bara anarkister som älskar honom. Hans pjäser är som rundvandringar på bårhus, där allt liv är uteslutet, med ett och annat undantag. Jag bröt med honom 1930 när han ville att jag skulle sätta musik till det kommunistiska manifestet.”

”Men ’Tolvskillingsoperan’ gjorde succé med er musik.”

”Ja, ’Mackie Kniven’ gick hem och gnlades över hela världen, där en mördare skryter om sig själv och hyllar det vulgära våldet. Nej, det är nästan ingenting jag gjorde med Brecht som jag inte känner att jag har anledning att skämmas för. Det är sjappmusik för rå rännstenspublik.”

”Men ni har gjort annat också.”

”Jag har gjort en sak som jag har anledning att känna glädje och tillfredsställelse över, och det var mitt sista örhänge, ”September Song”. Om det är något i livet jag kan vara nöjd med så är det den sången. Alla mina andra verk bleknar inför den enda melodin. Det är väl det högsta en kompositör kan drömma om att få åstadkomma, en melodi som aldrig dör men som fastnar genast. Jag kommer ihåg att Edward Elgar uttryckte något liknande, när han hade komponerat ”Land of Hope and Glory”, som han menade att var tillräckligt för att berättiga och fullkomna hela hans liv som musiker. ”September Song” och ”Mackie Kniven” är väl det enda som i längden kommer att överleva mig av mina verk, men det räcker. Vad har musikhistorien åstadkommit under 1900-talet annat än futtiga eftersläntare till 1800-talets magnifika storhetstid av oöverträffbara symfonier och operor? Det enda som man kan tillägga till det stora klassiska musikkapitlet är eftersläckning. Experimenterandet har varit hejdlöst och kaotiskt i desperata försök att finna nya vägar utan att ha kommit någonstans utom vilse. Redan Brahms menade att den sista stora mästaren var Mendelssohn och att allt efter honom bara har varit epigoneri. Mendelssohn återkallade Bach till medvetande efter en hundraårig levande begravning, varpå han visade sig vara en av de mest levande och odödliga av alla. Konsten att skriva hur avancerade fugor som helst, sonatformens fullkomning genom Beethoven, Mendelssohns etablerande av de moderna konsertrutinerna med ständigt varandra avlösande och ombytande dirigenter, den höjdpunkt inom den romantiska musiken som han åstadkom, Wagners, Mahlers och Richard Strauss storhetsvansinniga överbelastningar och överdrifter av formerna efter honom faller platt till marken som urtråkiga slöserier av tid och uppmärksamhet, medan bara en liten melodi, ett litet örhänge som av Cole Porter eller Jerome Kern ter sig som oändligt mycket mera värdefullt och minnesvärt, och mitt lilla bidrag till det blygsammare utbudet är då åtminstone min ”September Song”. Efter en sådan sång kan jag gärna dö. Kanske den kan användas till någon vacker film någon gång. Jag behöver inte mera. Jag är nöjd så.”

Och han log. Tårarna hade försvunnit, men jag visste att kolleger till honom som Pavel Haas och Viktor Ullmann fortfarande levde inför honom i hans hjärta och att de aldrig skulle dö, lika litet som han själv. Kurt Weill dog kort efter mitt besök hos honom, endast 50 år gammal.

Kurt Weill, 1900-50.

*"September Song" blev den ledande melodin i filmen "September Affair" 1950
i regi av William Dieterle med Joan Fontaine och Joseph Cotten.*

<https://www.imdb.com/title/tt0042947/>

Filmer

Gränsen 1918 (Raja, 2007)

Ett krigs första offer är det mänskliga

Det här inget drama som gjorts upp för att erbjuda tillräckligt mycket action, romantik och intriger för att passa vilken vanlig publik som helst, utan i stället en historia direkt ur den verklighet som var ett av de mest blodiga inbördeskrig som någonsin inträffat i Europa, de traumatiska konsekvenserna av Finlands frigörelse från Ryssland efter den ryska revolutionen 1917, när en stor del av Finland kämpade för den finska kommunismen, medan den lagliga demokratiska regeringen måste kämpa för livet för att inte åter bli förslavat av Ryssland under oket av dess brutala kommunism. Inbördeskriget som varade hela våren 1918 kostade 35,000 liv från båda sidor, och trauman av dess effekter är påtagliga ännu idag. En ung officer (Martin Bahne) får i uppdrag att etablera en definitiv gräns mellan Finland och Ryssland och bevaka den mot kommunistisk infiltration. Emellertid resulterar kaoset i Ryssland efter revolutionen i en massmigration från Ryssland där flyktingarna söker att rädda sina liv undan massavrättningarna och förföljelserna mot tidigare aristokrater och akademiker av bolsjevikerna, medan Finland omöjligt kan ta emot dem alla. Det måste ske en sovring bland flyktingströmmen, ryssar som inte kan finska måste skickas tillbaka, vilket visar sig vara en svår prövning för den unge officeren, som måste avgöra många tragiska öden. Ett av dem är den lokala skollärarinnan (Minna Haapkylä) som skyddar sin sårade älskare, som är en kommunist efterlyst av de finska myndigheterna. Ett annat är Jevgenij Perret, en rysk läkare som med framgång behandlar den efterlyste sårade kommunisten under täckmantel. Men den

viktigaste och intressantaste personen är den ryska kommandanten på den ryska sidan av gränsen, major Gentj (Leonid Mozgovoj) som är en före detta aristokrat som nödgats tjäna kommunisterna för att överleva och som utvecklar en vänskapsförbindelse med Bahne. De spelar schack tillsammans medan de avnjuter lite konjak och försöker gemensamt komma till rätta med de mänskliga problemen hos de ryska flyktingarna. Hans position är dock mycket osäker, och slutligen måste han fly över till den finska sidan. Här bildas då en formidabel härva av sammanfallande trauman. De sista scenerna är närmast apokalyptiska i en upptornande patetisk tragik. Det är en briljant film och kanske den bästa finländska film som gjorts, och dess konglomerat av kulturella och politiska krockar samt intrikata relationsproblem sammanflätas i ett universellt drama om förlusten av allt det mänskliga i ett inbördeskrigs uppsplitande härjningar.

Världens minsta show (The Smallest Show on Earth, 1957)

En gammal biografis återuppståndelse

Det gjordes många underbara brittiska komedier under 50-talet, men den här var en av de bästa. Den handlar om en gammal mossig biograf som ett ungt par ärvt efter en gammal okänd excentrisk farbror, men tomten är hett åtrådd av den enda konkurrenten i den lilla staden Sloughborough, som vill köpa upp den för nästan ingenting för att bereda plats för en bilparkering till sin stora lyxiga biograf Grand. Det unga paret beslutar att höja priset genom konkurrens, så de öppnar den gamla biografen på nytt, som i folkmun kallas "Lopphålan" (*Fleapit*), medan den i själva verket är en gammal klenod från fornstora dar och stumfilmsepoken, och tre gamla relikter från den tiden är fortfarande anställda, Margaret Rutherford, Peter Sellers och Bernard Miles, och de lyckas verkligen med återinvigningen av den gamla biografen och göra den attraktiv för publiken. Men Peter Sellers, som spelar maskinisten, är ett fylllo, och konkurrenten använder sig av ett fult trick för att sätta den gamla biografen ur spel. Filmen kan ses som en tribut till filmhistorien, där gamla filmtraditioner och minnen från stumfilmstiden hedras, och denna film måste ha gjorts med mycket kärlek. Det är en film att alltid återvända till någon gång för att återuppliva gammal tidlös biografcharm med representanter från den gamla goda tiden, innan televisionen kom och förstörde hela marknaden.

Jagad över haven (Battle of the River Plate, 1956)

Omsorgsfull rekonstruktion av ett av historiens största sjöslag

Det fantastiska och beundransvärda med denna film är dess otroliga detaljriktighet. Filmen är späckad med tekniska detaljer beträffande navigering, hur ett krigsskepp fungerar, hela den tunga militärutrustningen ombord med radar, kanoner och torpeder, anhopningen av marint material för att göra denna film gör den till en mycket speciell sjöslagsfilm som kanske den bästa i sitt slag, då dess dominerande karaktär faktiskt är dokumentär. Filmen visar exakt hur allting gick till med varje mänsklig och diplomatisk detalj, för att leda fram till kapten Langsdorffs slutliga beslut att rädda besättningen och sänka skeppet. Det är ett stort sjödrama, och Powell & Pressburger har inte sparat några medel i den omfattande rekonstruktionen av varje detalj. Skådespeleriet är sekundärt i dramat, men Peter Finch, Anthony Quayle, John Gregson och Bernard Lee är inte bortslösade – deras insatser bidrar väsentligt till filmens konsekventa realism. Till allt detta kommer ett magnifikt partitur av Brian Easdale, vilket också bidrar till filmens allmänt imponerande karaktär.

Hjärtats dårskap (*Madness of the Heart*, 1949)

När du domineras av krafter utom din kontroll

Hur väl Margaret Lockwood än spelar och hur hon tveklöst dominerar hela filmen, så är den som man bäst minns av denna film Kathleen Byron, hennes intrigerande rival. Margaret Lockwood uppvaktas av den idealiska franska aristokraten, som inte ger upp sina försök att vinna henne. Problemet är att hon håller på att bli blind. När blindheten är fullständig tar hon sin tillflykt till ett kloster, men abedissan kommenderar henne att återgå till det världsliga livet, hon har inget val utan måste lyda, men där väntar henne den galante Paul Dupuis som trots hennes blindhet ändå insisterar på att få gifta sig med henne. Han tar henne med sig hem till sitt slott i det soliga Provence, där hon snart finner sig oönskad och motarbetad utan att hon kan förstå av vem. Naturligtvis måste en högadlig familj som denna ha betänkligheter mot att deras son gifte sig med en blind flicka, och intrigen tättnar. Kathleen Byron, intelligent och vacker och överlägsen Lockwood i allt, tar ledningen i intrigerna, som blir värre och värre. Det är ren utmärkt thriller som är mycket romantisk, så detta är en film man kan njuta av att se om åtminstone en gång vart tionde år.

Fallet Mortimer (*Stolen Identity*, 1953)

Nyårsafton i Wien med en svartsjuk pianist

Detta är en överraskande imponerande thriller, om man kan följa med i alla de turbulenta svängarna och de våldsamma händelserna i denna intrikata väv av komplikationer för en stackars immigrant och taxichaufför som arbetar svart på nyårsafton utan körkort och i stället för en amerikansk passagerare finner ett lik i baksätet. Detta leder till komplikationer. Han finner dock ett lysande tillfälle i situationen, då han kan ta sig ut ur landet med att överta den dödes pass och identitet, vilket dock inte visar sig så enkelt, då den döde mannen har en älskarinna som satt och väntade på honom i hotellet, de skulle rymma tillsammans, men när hon finner taxichauffören med sin väns identitet reagerar hon naturligtvis, vilket leder till ytterligare komplikationer. Härvan leder in i en labyrint utan någon ände på problemen, och till slut spåras de upp av hennes man, en berömd konsertpianist, vilket leder till vidare komplikationer, då naturligtvis den svartsjuka äkte mannen bär sig åt som en idiot.

Som man kunde vänta sig är musiken genomgående idealisk hela vägen, man får njuta av de bästa delarna av Schumanns pianokonsert, vilket bara är ett exempel ur denna symfoniska film. Fotografiet är mörkt och direkt associerande till Robert Kraskers berömda foto i Carol Reeds "Den tredje mannen", men här kommer ingenting av den politiska situationen in i bilden – bara några ruiner. Det är snabbt tempo hela vägen, så man gör klokt i att sätta fast säkerhetsbältet.

Intill helvetets portar (1948)

Atombombsfrågan och ifrågasättandet av dess framtid

Detta är en mycket renslipad och tankeväckande film där Sven Stolpes manus är den bärande grunden, vilket gör filmen ganska ointressant cinematografiskt medan den är desto intressantare intellektuellt. En briljant professor i kärnfysik vinner Nobelpriset och är inställd på att offra vad som helst för sanningen och utvecklingen av sin forskning, medan en hängiven student till honom blir kritisk mot resultaten och beslutar sig för att bekämpa atomfysikens utveckling med alla medel. Detta är en ganska metafysisk spekulering som handlar väldigt mycket om samvetsfrågor, och när professorn faktiskt gör ett genombrott med en viktig upptäckt av en genväg till atomklyvning, växer rörelsen mot hans arbete sig stark, och

samtidigt diagnosticeras hans enda son med en obotlig cancer, och han beslutar sig för att lämna sin forskning åt sidan för att göra allt för att rädda sin son. Krisen förändrar honom, och han blir rädd för sitt eget arbete och dess oförutsägbara konsekvenser. En utländsk makt, som sponsrar honom, insisterar på att han fortsätter med sitt arbete, de utsätter honom för utpressning med hot om kidnappning om han avbryter det, vilket får honom att fatta ett beslut. Detta blev Lars Hansons sista film, och det är ett oförglömligt framförande. Regissören är Göran Gentele, ett geni vars bana avbröts av en tragisk olycka, men denna film är en av kronjuvelerna i hans begränsade men ovärderliga produktion.

I giljotinens skugga (A Tale of Two Cities, 1958)

“Man får inte beröva en man hans drömmar.”

Dickens inspirerades till att skriva denna roman av sin vän Thomas Carlyles skildringar av den franska revolutionen, vilka troligen fortfarande är det bästa som skrivits om detta traumatiska skeende. Romanen är en av hans mest romantiska, då han aldrig skrev en så tragisk kärlekshistoria som denna. Dirk Bogarde gör huvudrollen idealisk rättvisa och är kanske hans bästa roll någonsin, en mycket melankolisk roll vars känsloträngar Bogarde förmedlar mer än väl övertygande. Den andra roll man aldrig kan glömma i denna film är Rosalie Crutchley som Madame Lefarge. Hon gjorde alltid starka framträdanden i väldigt dramatiska roller, och denna är en av hennes märkligaste – man glömmer den aldrig. Alla de övriga rollerna är också perfekta, Christopher Lee som den förfärlige markisen, Stephen Murray som doktor Manette, Donald Pleasance som den vedervärdige Barsad och alla de andra. Som kronan på verket betonar Richard Addinsells musik filmens romantiska karaktär. Ralph Thomas insisterade på att göra den i svart-vitt emedan, som han sade, Dickens skrev den i svart-vitt. Det är kanske hans bästa film, och vissa scener är synnerligen imponerande. Stormningen av Bastiljen är inte fullt historiskt korrekt, medan den är utomordentligt väl genomförd, medan den största scenen naturligtvis är finalen. Det var Dickens enda historiska roman, språket är speciellt njutbart hela vägen, vilket skickligt har överförts till filmen. Dickens, Bogarde, Carlyle – vilket ypperligt filmteam!

Min ande på villovägar (Here Comes Mr. Jordan, 1941)

Man byter kroppar efter behov

Två mord äger rum i denna film och en annan förolyckas, en entusiastisk flygare förolyckas medan han spelar på sin saxofon, men den saxofonen följer honom vart han än tar vägen efter döden, vilket gör denna film till den främsta saxofonfilm som någonsin gjorts. Håll bara koll på saxofonen och man kan hänga med i svängarna, även om ägaren själv har de största svårigheter att följa sin egen väg på jakt efter saxofonen. Lyckligtvis ställer Claude Rains som mr Jordan pålitligt upp vid hans sida vid behov, och han får det sista ordet. Robert Montgomery är fantastisk i sin ständiga vilshenhet och förvirring, men ännu mer förvirrade blir alla de som försöker följa honom. Han blir förklarad galen om och om igen, medan han desperat försöker bena ut sin belägenhet och finna sin väg i det förskräckliga spratt som hans öde spelar honom – med en vacker flicka, naturligtvis, Evelyn Keyes, vackrare än någonsin. Edward Everett Horton gör sitt bästa för att hålla koll på honom i labyrinterna av alla hans turer ut och in ur livet, medan musiken i sin utsökta romantik tillför en extra skönhetsdimension i denna ytterst omöjliga men oemotståndliga historia, som man bara måste acceptera för dess härlighet av uppfinningsrikedom, snille, charm och sofistisering. Detta är en njutbar film för alla tider.

Med tio cents på fickan (Sullivan's Travels, 1941)

På jakt efter livets grunder med grundstötning

Det finns en anhopning av utomordentliga scener i denna oöverträffade komedi, som pojken som tar huvudpersonen med sig på vild flykt i en liten racerbil, scenen med luffarna i härbärgets för uteliggare, och framför allt, scenen med straffångarna i kapellet. Joel McRea spelar en berömd regissör i Hollywood som vill göra något nytt och ge publiken ett prov på det verkliga livet, så han beslutar sig för att själv uppsöka det, klär ut sig i luffarpaltor och är beredd att gå hur långt som helst med konsekvenserna. Han träffar Veronica Lake som slår följe med honom utklädd till gosse, men hon kan inte följa honom hur långt som helst, då hans irrvägar för honom ut på så djupt vatten att han slutar som dödförklarad och till och med blir begravd, varpå hans änka snart gifter sig med en annan. Detta är ett mångfacetterat mästerverk ur alla synvinklar, manuset, den intelligenta och sprudlande dialogen, det underbara skådespeleriet med massor av anonyma extra roller, musiken och cinematografin, som faktiskt ibland närmar sig Hitchcocksk expressionism, som jakten över alla tågstationsspåren i mörkret, och en vacker romans på köpet – man kan inte göra om en komedi som denna, med mörka undertoner och mycket att tänka på efteråt, då filmen mynnar ut i den nyttiga läxan av den oerhörda vikten av ett gott skratt.

Utflykt i det gröna (Picnic, 1955)

Att komma hem för att bli utkastad

Alla skådespelarprestationerna i denna film är så utomordentliga, att den stora svårigheten blir att avgöra vem som var bäst. Jag lutar mot att ge Rosalind Russell priset, hennes personlighet och dess förändring är filmens mest anslående delhandling, medan det måste betonas att samtliga är som allra bäst. Den främsta scenen är naturligtvis dansscenen som kulmen på picknicken innan allting ballar ur när Rosalind Russell tappar självkontrollen. Susan Strasberg gör också ett oförglömligt framträdande, medan jag aldrig har sett Kim Novak så utsökt i sin roll, fastän hon enligt min erfarenhet alltid var idealisk i varenda roll hon gjorde. William Holden är alltid makalös i varje film, men här tillför han ett extra drag av ömtålig känslighet i sin obekväma karaktär av fullständigt utanförskap, och fastän han först tackade nej till rollen då han ansåg sig för gammal (37) för att spela en ung man, klarar han av att göra rollen fullständigt övertygande i sin känslighet. Den är en stor film och ett mästerverk, och jag förmodar att den högsta förtjänsten är regissörens (Joshua Logan) som lyckats snickra ihop alla dessa karaktärer och historier och förvecklingar till en överskådlig enhet. Den är lång, men varje minut av den är njutbar, och det är bara början till en mycket längre historia, som vi aldrig får veta något om.

Några milstenar (september 2023)

- 1 100 år sedan jordbävningen i Tokyo, som dödade 300,000 människor.
- 2 100 år sedan Irland hade sina första fria val.
- 7 Peter Lawford 100 år.
- 18 Bob Dylan 90 år.
- 23 Julio Iglesias 80 år.
- 28 Marcello Mastroianni 100 år.

Göteborg den 23 augusti 2023